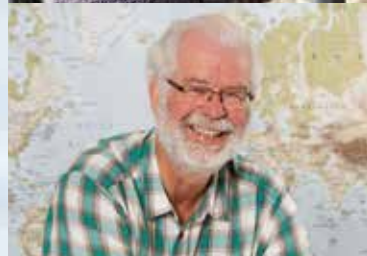

WA.A

VVA ARISTAEUS,
ALUMNIVERENIGING
HOGESCHOOL
VAN HALL LARENSTEIN

MAGAZINE 5•2020

**Ruud en Rianne Glas:
waterbouw en landschapsarchitectuur**

Bomen in de bajes

Wat zijn de kansen voor de lynx?

Hoofredactie

Ria Dubbeldam (GAW)
redactie@vva-aristaeus.nl

Redactie

Ninja Blok, Hans van den Bos, Leonie Heutinck,
IJsbrand Velzeboer, Edwin Vriezen,
José van Dijk (tekstcorrectie)

Ledenadministratie

VVA Aristaeus
Postbus 350, 6880 AJ Velp
T 026-3695725
E els@vva-aristaeus.nl
www.vva-larenstein.nl
www.aristaeus.nl

Advertentieverkoop

Medialijn bv, Sandra Hepping
T 0314-763735
E s.hepping@medialijn.nl

Opzeggen lidmaatschap

Schriftelijk voor 1 december 2021.

Copyrights

Het auteursrecht berust bij de uitgever en de
auteurs. Overname van artikelen wordt
gewaardeerd, mits voorzien van een deugdelijke
bronvermelding.

Aansprakelijkheid

De uitgever en auteurs streven naar juistheid van
de informatie. De uitgever en auteurs aanvaarden
geen aansprakelijkheid voor schade die het gevolg
is van handelingen gebaseerd op onze informatie.

Bestuur VVA Aristaeus i.o

Voorzitter a.i. en vice-voorzitter /
Gerben Donker, gerben@vva-aristaeus.nl
Penningmeester / Michel Tol, michel@vva-aristaeus.nl
Secretaris en community / Ninja Blok,
ninja@vva-aristaeus.nl
Activiteitscoördinator / IJsbrand Velzeboer,
ijsbrand@vva-aristaeus.nl
Algemeen / Paul Eugelink

Druk / Senefelder Misset B.V.

Vormgeving / GAW ontwerp+communicatie,
Wageningen

Oplage / 4.000

Coverfoto / GlasGroen

ISSN 1879-422X

Beste leden,

Na een korte periode van snuffelen aan een deel van onze hervonden vrijheden keerde de onrust terug. En al zitten we inmiddels aan het einde van de tweede golf en zijn er hoopvolle vaccins in aantocht, aan deze coronacrisis lijkt voorlopig nog geen einde te komen. Voor ieder van ons heeft de coronacrisis impact op zijn/haar sociale en professionele leven. Als relatief nieuw bestuurslid ondervind ik dat ook bij onze nieuwe alumni-vereniging VVA Aristaeus. Het bestuur staat voor de uitdaging om de twee oude alumniverenigingen verder te laten fuseren. Het is soms best moeilijk om zonder elkaar (fysiek) onder ogen te komen alle gezichten één kant uit te krijgen en besluiten te nemen. Gelukkig beschikken we over de creativiteit, kennis en technologie om zaken voor elkaar te krijgen.

Ook is het een toer om jullie als leden betrokken te houden nu we geen activiteiten en Carrièredagen kunnen organiseren. Ook hier brengen moderne technieken uitkomst. Zo hebben we een heel mooi online community platform kunnen realiseren, waar juist nu kansen liggen om elkaar eenvoudiger te ontmoeten. Via het platform kun je bijvoorbeeld op afstand met elkaar in gesprek komen over werkveld gebonden groene, grijze of blauwe thema's of actuele kennis met elkaar delen. Wij nodigen je van harte uit om op onze community rond te kijken en contact te maken met je mede-alumni via de widget 'groepen'. Voor ludieke ideeën of tips voor het platform houden wij ons graag aanbevolen en kan je vanaf nu contact opnemen met Arian Bossers via arian@vva-aristaeus.nl.

Tijdens de digitale ALV op 9 december hebben we je meegenomen in de gekozen koers van het bestuur en in al onze mooie plannen voor de komende periode. In het voorjaar van 2021 willen we een digitale Carrière-dag organiseren, gevuld met bedrijfspresentaties en workshops van bedrijven en organisaties. En natuurlijk komen er zodra het weer kan activiteiten zoals mooie excursies en lezingen. Houd de aankondigingen op onze website in het (digitale) magazine en via e-mail dus in de gaten!

Wij wensen jullie allemaal veel gezondheid, wijsheid en leesplezier met deze uitgave van ons mooie magazine.

Hartelijke groet,

Ninja Blok, namens het bestuur van VVA Aristaeus
ninja@vva-aristaeus.nl

INHOUD • 5 • 2020

6

6 Wat zijn de kansen voor de lynx?

De wolf heeft zich nog maar net in Nederland gevestigd of vanuit buurlanden komen berichten over een ander naderend roofdier: de lynx. Het zou een opsteker zijn, vindt Glenn Lelieveld.

10

9 Column: Onze transitie maatschappij

IJsbrand Velzeboer beziet hoe 2020 een rommelig en bijzonder jaar is geworden, ook voor de vereniging. 2021 wordt een transitiejaar om nooit te vergeten.

10 Rentmeesterij en de kunst van het communiceren

De vraag naar rentmeesters is groot, ervaren Paul Bakker en Benny van Dasselaar. Die vraag wordt de komende decennia eerder groter dan kleiner. Hoe kunnen ze jongeren interesseren voor het mooiste vak dat ze kennen?

18

13 Carrière Hilde Goedegebuure

Al werkt ze als projectmanager groen vanuit huis, Hilde Goedegebuure voelt zich allesbehalve opgehokt. Met haar vriend runt ze ook nog eens een vleesveeboerderij.

14 'De waterbouw verandert, wij veranderen mee'

GlasGroen, het in waterbouw en landschapsarchitectuur gespecialiseerde bedrijf van Ruud Glas en zijn vrouw Rianne Glas-Sjoerdsma, viert dit jaar het 50-jarig bestaan.

20

16 Stelling: Wie trekt de kar bij natuurinclusief bouwen?

In de bouwwereld hoor je steeds vaker de term natuurinclusief vallen. Is het kabinet aan zet voor een beleid voor natuurinclusief bouwen? Of moeten we het aan de sector overlaten?

18 Tiny of tuiny forest? Tuiny er niet in!

Tiny en tuiny forests zijn in opkomst. Het enige positieve aan deze landschapselementen is dat er inheems plantmateriaal voor wordt gebruikt, aldus Tinka Chabot.

20 Bomen in de bajes

Uit Afrika komen niet zo veel positieve berichten over geslaagde projecten. Het herbebossingsproject op gevangenisreinen in Malawi is daarop een uitzondering.

22 Student in zijn vrije tijd: Maarten Fokma

Door het internationale karakter van Arnhem Student Point heeft Maarten Fokma de gelegenheid om met buitenlandse studenten in aanraking te komen.

Winnende foto Marker Wadden

Tijdens de excursie naar de Marker Wadden op 29 augustus raakten de deelnemers niet uitgefotografeerd. Ter plekke ontstond het idee van een foto-/videowedstrijd. Diverse leden stuurden hun mooiste foto's en een aantal filmpjes in. Probeer daar maar een keuze uit te maken! Maar het is gelukt. Het VVA-A bureau stelde samen met de redactie van VVA-A Magazine een top-5 samen en wees vervolgens een winnaar aan: Guido Hamelink. De winnende foto valt op door zijn bijzondere compositie en sterke contrasten tussen water en land, kleuren, licht en schaduw. De brug splitst de foto als het ware in twee verschillende sferen. Wij feliciteren Hamelink van harte. Als prijs krijgt hij een restaurant-/dinerbon. Kijk voor de andere genomineerde foto's op www.vva-aristaeus.nl.

Erwin van den Berg neemt afscheid als voorzitter

Na ruim drieënhalft jaar voorzitterschap heeft Erwin van den Berg weloverwogen besloten zijn functie neer te leggen. Zijn bestuursperiode stond in het teken van verdere toenadering tussen enerzijds VVA Larenstein en Aristaeus en anderzijds hogeschool Van Hall Larenstein. Dit heeft geresulteerd in het besluit om beide alumniverenigingen te fuseren tot VVA Aristaeus: een nieuwe vereniging gebaseerd op de oude fundamenten en met een bestuur met nieuw elan. En toen kwam de coronacrisis

die onze vereniging ook niet onberoerd liet. Nu de vereniging voor nieuwe uitdagingen staat wil Van den Berg graag het stokje overgeven. 'De vereniging nieuwe stijl heeft een deskundige voorzitter nodig die richting kan geven aan een nieuw verdienmodel met activiteiten die geld genereren', geeft hij als motivatie. 'Zeker door het wegvallen van subsidies van de opleiding. De aanzetten zijn gegeven maar er is meer nodig: ruimte voor jongere bestuurders die op een ander punt in hun carrière

staan en meer aansluiting hebben bij de huidige generatie schoolverlaters. ik wil plaats maken voor een voorzitter die dit samen met het bestuur en alle anderen die zich voor de vereniging inzetten, kan uitbouwen. Ik bespeur een enorme veerkracht, ook tijdens deze coronacrisis om door te gaan. We hebben sinds kort een community website waar leden elkaar kunnen vinden. En al zijn er nu geen fysieke Carriëredagen, er lag wel een dubbeldikke speciale uitgave van VVA-A Magazine. Een digitaal

alternatief voor de Carriëredagen wordt uitgedacht. Allemaal tekenen van een sterke alumnivereniging die generaties vooruit kan. Het waren bijzondere jaren en ik wens iedereen succes bij de verdere ontwikkelingen. En ik hoop als lid jullie te blijven ontmoeten bij activiteiten.'

Het bestuur dankt Erwin van den Berg voor zijn grote inzet. Vicevoorzitter Gerben Donker neemt een aantal taken over totdat een nieuwe voorzitter is gevonden.

Online Carriëredag VVA Aristaeus: doe jij mee?

VVA Aristaeus en hogeschool Van Hall Larenstein werken samen aan de opzet van een online Carriëredag voor studenten. Het streven is om deze dag in het voorjaar van 2021 te organiseren voor zowel Velp als Leeuwarden. De online versie vervangt de fysieke Carriëredagen die als

gevolg van de coronacrisis geen doorgang kunnen vinden. Voor en achter de schermen werken we aan de digitale infrastructuur voor de online Carriëredag, om deze zo vlekkeloos mogelijk te laten verlopen. Het is de bedoeling dat bedrijven zich vooraf

inschrijven en zichzelf tijdens de online Carriëredag in een korte introductiefilm kunnen presenteren. Daarnaast kunnen bedrijven digitale workshops geven; hieraan kan een maximum aantal studenten deelnemen. We brengen je op de hoogte zodra de datum van de online

Carriëredag bekend is en de inschrijving hiervoor open gaat. Heb je nu al vragen, neem dan contact op met Arian Bossers van VVA Aristaeus, arian@vva-aristaeus.nl/06 262 486 36 of met Martin Wijnia van Van Hall Larenstein, martin.wijnia@hvhl.nl/06 209 172 03.

Coronaproof onderwijs in een tent

Terwijl op 2 oktober studenten in Amsterdam demonstreerden voor meer fysiek onderwijs, had hogeschool Van Hall Larenstein al een slimme oplossing gevonden. Achter het schoolgebouw in Velp verrees een grote tent met plek voor honderd studenten. Colleges, toetsen en tentamens kunnen hier

coronaproof worden gehouden nu de maximale bezetting in het schoolgebouw hooguit 20 procent bedraagt. In de winter is een tent misschien minder comfortabel, maar veel studenten zijn allang blij dat er ook fysieke lessen zijn. Vooral voor de praktijktoetsen moet je op school kunnen komen.

Takkenbar in de fietsenstalling

De Takkenbar is een jaarlijks terugkerende activiteit van de Velpse studentenvereniging Arboricultura in oktober. De vereniging biedt studenten dan de mogelijkheid zich nog verder te bekwamen in soortenkennis. Normaal gesproken wordt de Takkenbar in Lokaal O gehouden, maar nu in coronatijd moest er worden uitgeweken naar de fietsenstalling.

Helicon innoveert met simulator Harvester

Hoe gaaf is het om als student Bos- en Natuurbeheer een Harvester te bedienen? Het kan sinds november met een simulator op Helicon MBO Velp. Tijdens de introductieles kregen de studenten een voorproefje en konden ze zich inschrijven. De lessen doen de studenten in hun eigen tijd, aansluitend op de reguliere lessen.

Bas Wrekenhorst, docent Bos- en Natuurbeheer, kreeg het voor elkaar om twee simulatoren van de Harvester aan te schaffen. Een Harvester is een grote machine waarmee bomen omgehaald worden. Studenten wilden al langer graag zo'n machine op school om er ervaring voor later mee op te doen. Maar ja, zo'n machine is erg duur en de school heeft er ook geen plek voor. Het bedrijf

Hencon Forestry leende een aantal maanden een Harvester-simulator uit, waarmee een lesmethode kon worden ontwikkeld. Door subsidies zijn uiteindelijk twee van dergelijke simulatoren gekocht. De simulator brengt op een laptop een bosperceel in beeld. Aan weerszijden van de laptop zit een joystick die exact gelijk is aan het besturings-systeem van de machine.

Wrekenhorst: 'Mijn studenten worden opgeleid als natuurbeheerder of komen in de aannemerij terecht. Zij dienen te weten hoe je een gebied moet beheren, machine-instructies moet geven en wat de impact van zo'n machine is. De studenten worden niet opgeleid om een Harvester te bedienen, maar moeten wel weten hoe het werkt.'

Wat zijn de kansen voor de lynx?

De wolf heeft zich nog maar net in ons land gevestigd of vanuit buurlanden komen berichten over een ander naderend roofdier: de lynx. Begin dit jaar werd in Duitsland deze katachtige gespot in het grensgebied met Nederland. En kortgeleden schoten cameravallen overtuigende beelden in België. Wat betekent dit voor de Nederlandse natuur? Het zou een opsteker zijn, vindt VHL'er Glenn Lelieveld (Wildlife management, 2010). Een ecosysteem zal altijd beter functioneren met toppredatoren zoals de wolf en de lynx.

Ecoloog Glenn Lelieveld, werkzaam bij de Zoogdierverseniging, ziet de berichten over waarnemingen van lynxen natuurlijk ook. Als serieuze wetenschapper reageert hij met een mini-college. 'Er zijn twee typen waarnemingen: waarnemingen mét en waarnemingen zonder bewijsmateriaal. Bij obscure soorten zoals de lynx – die er wel zijn, maar eigenlijk nooit ziet – doen we niets met waarnemingen zonder bewijsmateriaal. Al is dat voor journalisten vaak geen belemmering om er toch over te schrijven. Als er wel bewijsmateriaal is – foto's, filmpjes – is het doorgaan van slechte kwaliteit of de lynx blijkt gewoon een huiskat. Om een lang verhaal kort te maken: we hebben ondanks meerdere meldingen in Zuid-Limburg de afgelopen jaren nog geen enkele bewijsbare waarneming van deze toppredator in Nederland.'

Lynx nadert

In onze buurlanden is er wel degelijk iets aan de hand, vertelt Lelieveld. 'We

weten dat in het gebied net ten zuiden van Limburg, de Voerstreek, een lynx is waargenomen. Het dier is overdag goed herkenbaar vastgelegd op film. Dat was op zo'n 20 kilometer van de grens. Dus het kan!' De lynx die op 27 augustus in de Ardennen prachtig werd gefotografeerd haalde zelfs het NOS-journaal. In Duitsland leven verspreid over het land verschillende populaties, de dichtstbijzijnde zit in de Eifel. De lynx die begin dit jaar net aan de andere kant van de grens bij Winterswijk gespot werd, zorgde ook in Nederland voor opwinding. Lelieveld: 'Journalisten

'Deze katachtige is een ontzettend schuw dier, die waagt zich nauwelijks 100 meter buiten het bos'

zagen de kat al onderweg naar de Veluwe gaan. Loos alarm, want het bleek later te gaan om een dier dat uit een wildpark was ontsnapt. Mogelijk waren de journalisten extra gespitst op dit roofdier, omdat kort tevoren in *Lutra* (het wetenschappelijk tijdschrift van de Zoogdierverseniging) een artikel van mij over de opmars van de lynx was verschenen.'

Meer bos en dekking nodig

De lynx komt dus dichterbij, maar wanneer kunnen we lynxen dan wel verwachten? Als iemand het weet, dan is het Lelieveld. Voor zijn afstuderen bij de Vrije Universiteit analyseerde hij de geschiktheid van het Nederlandse landschap voor zowel wolf als lynx. Vervolgens berekende hij hoeveel wolven en lynxen in Nederland zouden kunnen leven. Hij kwam uit op zo'n driehonderd wolven, vrijwel alle hogere zandgronden zijn geschikt leefgebied. Totaal anders ligt het voor de lynx.

Zijn voorkeur voor bos is zo groot en zijn territorium zo uitgestrekt – zo'n 60 vierkante kilometer –, dat zelfs in ons grootste bosgebied de Veluwe slechts een of twee mannetjes kunnen leven en een handjevol vrouwtjes.

'Dat is te weinig om een populatie duurzaam in stand te houden. Gezien de geringe hoeveelheid bos is Nederland momenteel voor de lynx ongeschikt. Natuurlijk kan in grensregio's zoals bijvoorbeeld de Meinweg, de Kempen of in Zuid-Limburg altijd een lynx komen opduiken die meelift met gunstige ontwikkelingen in Duitsland en België. Maar als we willen dat de lynx verder Nederland in trekt, dan moeten we meer bos gaan ontwikkelen. Deze katachtige is een ontzettend schuw dier. Die waagt zich nauwelijks 100 meter buiten het bos. Ook dat is weer heel anders bij de wolf: die trekt zich in veel situaties weinig aan van mensen en voelt zich in vele landschapstypen prima thuis, zeker als wij op één oor liggen. Voedsel zal voor de lynx niet het probleem zijn: hij eet het liefst ree, aangevuld met haas en konijn. Ook zwijnenbig en hertenkalf staan op het menu. Schapen worden maar zelden aangevallen.'

Verstedelijking en biologische landbouw

Lelieveld, een rasoptimist, durft ook nog wel een zonniger scenario te schetsen voor de lynx. Immers in de Eifel en Ardennen is voldoende leefgebied. En de lynx weet van geen grens. Of de lynx wel of niet verder oprukt is afhankelijk van het Nederlandse landbouwbeleid. Als dat de komende vijftig jaar inderdaad helemaal over de kop gaat, de landbouw biologischer wordt en het landschap meer bebost raakt, dan ziet hij betere kansen voor de lynx. Belangrijk is dan wel om nu al te onderzoeken hoe je belangrijke natuurroutes versterkt. Het voorwerk is al gedaan, want het zijn precies de ecologische verbindingzones die staatssecretaris Henk Bleker rond 2010 schraptte. Het beleidsmatig schrappen wil niet zeggen dat de realisatie of verbetering van de ecologische verbindingzones niet meer mogelijk is. Gunstig voor de lynx noemt Lelieveld

Lynx in de omgeving van de Lüneburger Heide gefotografeerd door een valcamera.

bovendien de snelle verstedelijking. 'Als we zo doorgaan om allemaal naar de stad te verhuizen en duurzamer ons voedsel gaan produceren komt er op het platteland veel ruimte vrij voor natuur. En voor dieren zijn mensen zeer voorspelbaar: 's nachts liggen we allemaal op bed. Gedurende die tijd hebben dieren alle ruimte zich te verplaatsen in het landschap. Dan zijn er her en der wel bosjes nodig, voor dekking en rustplaats overdag. Die vind je momenteel tussen bijvoorbeeld het Reichswald en de Veluwe nog veel te weinig.' Rivieren ziet hij niet als grote barrière. Behalve vlemuizen kunnen alle zoogdieren in Nederland prima zwemmen, ook de lynx, al doet die dat niet graag.

Positief effect op ecosysteem

Een ecosysteem wordt altijd beter met een toppredator die zichzelf in aantal reguleert door territoria en voedselhoeveelheid, zoals de wolf en de lynx doen. Lelieveld: 'Is er veel voedsel, dan worden territoria kleiner en bij weinig voedsel groter. Zelfs zo groot dat ze

concurrerende soortgenoten in de omgeving kunnen doden. Dit maakt het ecosysteem heel stabiel. Zo kunnen er nooit te veel toppredators komen.' Overall worden herten, zwijnen en reeën door hun predators wat onderdrukt – vooral de zwakkere dieren worden eruit gehaald. Het aantal prooidieren wordt niet veel lager, maar ze gaan zich wel anders gedragen en bewegen minder voorspelbaar door het landschap. Vooral plekken waar het roofdier vaak zit worden gemeden. Daar profiteert de begroeiing van: het geeft bomen meer kans om uit te groeien. Een ander belangrijk effect van toppredators is dat ze voor veel kadavers zorgen. Dat levert heel veel voedsel op voor talrijke andere dieren, alsook mineralen waar nog weer andere organismen zoals vlinders van profiteren. Zeker op de mineraalarme Veluwe heeft herstel van die mineralenkringloop op kleine schaal een groot effect.

Volgens Lelieveld merken mensen er trouwens helemaal niets van als er een lynx in de buurt woont. 'De lynx is bij

Lastig dier om te onderzoeken

De lynx is veel moeilijker te onderzoeken dan de wolf, weet Glenn Lelieveld uit ervaring. 'De wolf laat zoveel meer sporen achter: op de Noord-Veluwe vinden we overal drollen op de paden. De drollen van een lynx lijken op erg grote kattenpoep, maar zijn iets kleiner dan die van wolven. Nog een verschil: kattenpoep is hard als je erop drukt; hondenpoep zacht. Bovendien legt de lynx zijn keutels, anders dan de wolf, niet altijd op een markante plek. En de inzet van cameravallen heeft bij de lynx veel meer beperkingen dan bij de wolf. De lynx is veel minder op pad; die jaagt vooral vanuit een hindernis. Het dier kan een hele nacht verdekt opgesteld liggen wachten totdat een ree voorbijkomt lopen om dan erop te springen. Probeer zo'n schichtige jager maar eens met camera te vangen.'

uitstek een vluchtdier, die zal zich niet snel laten zien.'

Dertien wolven

Lelieveld is behalve kenner van de lynx ook coördinator van het Wolvenmeldpunt van de Zoogdierverseniging en actief bij het platform Wolven in Nederland. Hij is dus uitstekend geïnformeerd. Wat de stand van zaken is? 'Waarschijnlijk leven er momenteel dertien wolven in Nederland, en toch is iedereen betrekkelijk rustig. Er komen ook weinig rare berichten langs. Daar word ik blij van. De keren dat een wolf op de Veluwe schapen heeft gedood, was dat bij dierhouders die geen maatregelen hadden genomen. Inmiddels is Stichting Wolf Fencing Nederland hier al geweest ter ondersteuning. Precies dat bedoel ik met betrekkelijk rustig, er gebeurt wel wat, maar het wordt goed opgelost als de dierhouder hier open voor staat.'

TEKST HANS VAN DEN BOS,
FOTO'S RICHARD WITTE PHOTO ENDEMICA,
H. HASPER EN E. POST

Glenn Lelieveld had altijd al interesse in de wilde natuur en dus was zijn studie Wildlife Management bij Van Hall Larenstein in Leeuwarden een logische keuze. In 2010 begon hij aan een vervolgstudie Ecologie bij de Vrije Universiteit in Amsterdam aangevuld met wat

'pretvakjes' in Wageningen. Ondanks de crisis vond hij in 2013 makkelijk een baan bij een ecologisch bureau, waar zich vooral bezighield met monitoring van vleermuizen. Heel interessant werk, vindt hij, want het gaat niet alleen om ecologie. Juist die combinatie vindt hij boeiend. In 2014 startte hij zijn eigen bedrijf Averti Ecologie, waar hij zich bij voorkeur bezighoudt met projecten op het raakvlak van ecologie, maatschappij en juridische bescherming. Dat doet hij ook bij de Zoogdierverseniging waar hij drie functies vervult: projectleider communicatie, hoofdredacteur Zoogdier en coördinator Wolvenmeldpunt. Wolven, edelherten, wilde zwijnen, vossen, vleermuizen en lynxen: hoe kunnen we daarmee samenleven? Het is een vraag waar onze samenleving mee worstelt en waar heel verschillend over wordt gedacht. Het antwoord is zeker niet eenduidig en makkelijk. Maar dat maakt zijn werk elke dag juist spannend.

Onze transitie maatschappij

Het lijkt wel een modewoord: iedereen zit tot z'n nek in de *transities*. De letterlijke betekenis van transitie is een hele mond vol: 'Een transitie is een structurele verandering die het resultaat is van op elkaar inwerkende en elkaar versterkende ontwikkelingen op het gebied van bijvoorbeeld economie, cultuur, technologie, instituties, natuur, milieu of verandering van aspecten van gender.' Kortweg noem ik dit: de overgang.

Transities zijn niet iets van de laatste tijd, hoewel ze steeds sneller lijken te gaan. Neem de overgang van de beeldbuis-tv naar het platte scherm. Dat heeft maar een jaar of vier geduurd. De introductie van de koelkast, telefoon en smartphone ging nóg sneller. Dat was in iets meer dan een jaar bekeken en nu kunnen we niet meer zonder.

Meegaan met je tijd! Voor velen is het erg lastig om te moeten veranderen. Ben je net gewend geraakt aan jouw computer en software, komt er wéér een nieuwe versie uit, met vreemde pictogrammetjes en dergelijke. Het bezorgt emotionele stress bij ouderen die graag vasthouden aan het bekende en mopperen dat alles vroeger beter was, wat zeker niet waar is.

De mens is per definitie conservatief. We zijn gewoonte- maar tegelijkertijd ook kuddedieren. Dat maakt transities vaak eenvoudig. Als wij een paar jaar terugkijken, schrikken we zelf van de veranderingen die wij hebben ondergaan of zelf hebben doorgevoerd. Een paar voorbeelden:

De fossielvrije maatschappij. We hebben het natuurlijk niet over onze ouderen maar over duurzame energiebronnen. Windmolens en zonnepanelen zijn algemeen geaccepteerd. Kernenergie wordt omarmd om de klimaatdoelstellingen te kunnen halen.

Wij werken in de cloud ofwel in de wolken. De nieuwe manieren van werken zijn versneld door covid-19. We hebben geen vaste werkplek meer op kantoor en verzetten nu thuis bergen werk. We loggen in, zoomen, gebruiken Teams of skype en er vrolijk op los alsof het de gewoonste zaak van de wereld is. Binnen één maand was deze transitie rond. Sneller kan bijna niet. Er worden reusachtige datacentra gebouwd in Eemshaven en Zeewolde om het internetgeweld te kunnen temmen. In Amstelveen staat Google al te snorren met zijn energievretende datacentrum. Zo worden we nóg afhankelijker van de stekker met daarachter het internet.

Heel Holland heeft een baard. Onze Koning heeft de trend versneld, lijkt wel. Ook al is het qua hygiëne een voedselveiligheidsgruwelscenario, we zien steeds meer baarden. Diverse covid-19-prominenten verschijnen met een al of niet goed geselecteerde baard op tv.

Ook VVA Aristaeus zit in de overgang! De twee verenigingen zijn in elkaar geschoven en er ontstaan mooie nieuwe initiatieven waar de leden ongetwijfeld aan moeten wennen. Het bestuur is vernieuwd en er komt een nieuwe voorzitter. 2020 is een rommelig en bijzonder jaar geworden. 2021 wordt een transitiejaar om nooit te vergeten. Dat beloof ik u.

IJSBRAND VELZEBOER

Voedingsmiddelentechnoloog en bestuurslid van VVA Aristaeus IJsbrand Velzeboer schrijft prikkelende columns over ons dagelijkse leven en voedsel.

De boom voor de entree van Van Hall Larenstein in Velp. Voor een goede transitie moet men vaak 'out of the box' denken.

Voor een comfortabele transitie moeten wel wat randvoorwaarden kloppend worden gemaakt. Soms moet er onkruid worden gewied.

Check
helicon.nl

- Ben je toe aan een nieuwe wending in je loopbaan?
- Wil je doorgroeien in het werkveld?
- Heb jij een leerwerkplek waar je direct aan de slag kan?

Dan is een BBL-opleiding
iets voor jou!

Helicon
MBO Velp

Rentmeesterij en de kunst van het communiceren

INTERVIEW

De vraag naar rentmeesters is groot, ervaren Paul Bakker (l) en Benny van Dasselaar (r). Die vraag wordt de komende decennia niet kleiner, eerder groter. Hoe kunnen ze jongeren interesseren voor het mooiste vak dat ze kennen? Met verve leggen ze uit hoe spannend hun werk vaak is. 'Wij zijn de verbindende schakel tussen de opdrachtgever die wat wil en mensen die vaak iets niet willen. Naast inhoudelijke kennis van zaken komt het daarom aan op mensenkennis, goed communiceren, vertrouwen kweken en onderhandelen. Pas dán kun je resultaat boeken.'

Rentmeesterij is een specialisme van de opleiding Bos- en Natuurbeheer, maar je kunt er ook via andere wegen komen. Bijvoorbeeld door een aanvullende opleiding na een juridische opleiding of de opleiding Bos- en Natuurbeheer bij Wageningen Universiteit, zoals de dochter van Benny van Dasselaar heeft gedaan. 'Heel leuk, ze zit inmiddels bij mij in het bedrijf.' Zowel Van Dasselaar als Bakker zijn zelfstandig rentmeester, waar ze sterk aan hechten. Maar als klein kantoor hebben ze niet alle kennis in huis, daarvoor is het werkveld te breed: van onteigeningstaxaties, functieverandering voor boerderijen tot beheer van landgoederen. Om toch toegang tot al die specialistische kennis te krijgen nam Bakker het initiatief voor een samenwerkingsverband van andere zelfstandigen. Hij polste de interesse bij onder andere Benny van Dasselaar, die enthousiast reageerde.

Gemêleerd gezelschap

Inmiddels bestaat de coöperatie Rentmeesters.nl bijna drie jaar. Een belangrijk uitgangspunt is dat de coöperatie uit een zo gemêleerd mogelijk gezelschap moet bestaan: een club rentmeesters met aanvullende specialisaties. Bakker: 'We besloten al snel de groep te beperken om het overzichtelijk te houden; één rentmeester per provincie leek ons voldoende. Maar we ontdekten dat sommige provincies voor één rentmeester te groot en te divers zijn om te behappen. Gelderland bijvoorbeeld, de provincie die Benny vertegenwoordigt, is daar een voorbeeld van.'

Van Dasselaar: 'De Achterhoek is voor mij net zover als Amsterdam. Bovendien is het een totaal ander gebied dan de Veluwe en de Betuwe. De bevolking is er anders, de vragen zijn er anders.' Sinds kort heeft de Achterhoek een eigen rentmeester. Ook in Noord-Brabant, de provincie die Bakker onder zijn hoede heeft, is een extra rentmeester welkom. Hij werkt vooral in het oosten en midden van de provincie, de coöperatie kan nog wel iemand voor het westelijke deel gebruiken. Bakker: 'Een agrarisch georiënteerde rentmeester bijvoorbeeld. Dat zou een mooie aanvulling zijn voor heel Zuid-Nederland, gezien ondermeer de stikstofproblematiek en de verplaatsing van intensieve veehouderij-bedrijven die eraan zit te komen. Het is geen must om NVR-rentmeester te zijn maar het is wel pre.'

Bakker is tevreden over het functioneren van de coöperatie. 'We komen een aantal keren per jaar bijeen

om elkaar te spreken maar de lijntjes zijn sowieso kort. Heb ik een project waar ik aanvullende kennis voor nodig heb, dan spreek ik iemand uit ons netwerk aan. Bij een vraag over landgoederen benader ik Benny, onze landgoederenspecialist.' Van Dasselaar vult aan: 'Zet je een vraag op Whatsapp, dan heb je binnen een paar uur zo een aantal antwoorden. Er is geen drempel om elkaar te benaderen. Zelfs komt het voor dat we voor een project een collega naar voren schuiven of het samen gaan oppakken.'

Gepokt en gemazeld

Beide rentmeesters zijn gepokt en gemazeld in het vak. Bakker werkt zowel voor de overheid als voor particulieren en ondernemers. Hij adviseert onder andere bij grote infraprojecten zoals het verbreden van wegen en dijkverzwaring maar ook bij projecten die in de samenleving grote aandacht hebben: de depositie van stikstof en het effect van infraprojecten op de kwetsbare natuur. Van Dasselaar is hoofdzakelijk werkzaam als beherend rentmeester. Enkele van zijn opdrachtgevers zijn eigenaren van omvangrijke landgoederen. Het interessante aan zijn werk is de zoektocht naar nieuwe economische dragers om landgoederen rendabel te houden. Ook het contact met de burgers die op landgoederen recreëren is een boeiend onderwerp, zeker nu veel mensen hun vakantie naar het buitenland inruilen voor recreatie in eigen land.

Start van de carrière

Bakker werd als pasafgestudeerde in 1992 flink in het diepe gegooid bij het rentmeesterskantoor van de Grontmij (het tegenwoordige Sweco). 'Het was de periode van de grote infrastructurele werken, waaronder de Betuwelijn, waaraan ik kwam te werken. Ik weet nog goed dat toen de dossiers werden uitgedeeld iedereen gewoonweg een stapel kreeg. Tijdens het uitzoeken van de locaties waar je op gesprek moest kwam ik erachter dat het tracé soms dwars over een huiskavel inclusief gebouwen zou komen. Wacht eens even, dit is niet even zomaar een stukje grond aankopen! Het ging om het verlies van het eigendom van mensen, dat heeft een behoorlijke impact. Ik lag er 's nachts weleens wakker van. Als je mensen over het project gaat mededelen moet je dat op een tactvolle manier doen. De opdrachtgever Prorail moest ook een goed gevoel hebben bij degene die op pad werd gestuurd. Dat was het spanningsveld waarin ik manoeuvreerde.'

'De komende jaren komt er veel werk op het pad van rentmeesters, ingegeven door klimaatverandering en transitie van het platteland'

Benny van Dasselaar

Opleiding:

Hogere Bosbouw- en Cultuurtechnische School, richting rentmeesterij, 1982

Carrière:

Technisch ambtenaar Dienst Domeinen in Zuid-Holland, 1981-1986; adviseur grondzaken/rentmeester bij Arcadis Vastgoeddiensten (voorheen Heidemij), 1986-1998; eigenaar Dasselaar Advies Rentmeesters, sinds 1998. Van Dasselaar is rentmeester NVR en beëdigd taxateur

Paul Bakker

Opleiding:

Hogere Bosbouw- en Cultuurtechnische School, richting rentmeesterij, 1992

Carrière:

aspirant-rentmeester bij Sweco (voorheen Grontmij), 1993-1998; adviseur grondzaken/rentmeester bij Meeus (1998-2002); eigenaar van Bakker Rentmeesters & Makelaars, sinds 2003. Bakker is rentmeester NVR en beëdigd taxateur

Bij Van Dasselaar staat week 5 van 1995 in zijn geheugen gegrift, het jaar van het extreem hoge water. 'Minister Jorritsma reed over de zwakke dijk van Ochten en zei: 'Voor het volgende hoogwater zijn alle dijken op sterkte.' Ze realiseerde zich niet dat het om 1250 kilometer ging. In allerijl kwam er een dijkversterkingsproject, een kongsi tussen Heidemij (Arcadis) – waar ik werkte – Grontmij en Oranjewoud. Dag en nacht werd er getekend en overlegd met eigenaren. Uiteindelijk moest je de eigenaren alsnog vertellen dat hun huis gesloopt zou worden. Als je niet goed communiceert, koop je geen enkel stukje grond. In begrijpelijke taal moet je kunnen motiveren dat die dijkversterking nodig is voor het algemeen belang.' Momenteel is Bakker betrokken bij de dijkversterking tussen Gorkum en Waardenburg. Door met enkele collega's van Rentmeesters.nl de krachten te bundelen hebben ze de opdracht van waterschap Rivierenland verworven, wat de waarde van de coöperatie nog maar eens onderstreept.

Werk aan de winkel

De komende jaren komt er veel werk op het pad van rentmeesters, ingegeven door onder meer klimaatverandering en transitie van het platteland. Van Dasselaar: 'Als je ziet wat er in de bossen aan de hand is! Door de extreme droogte en zachte winters worden bossen minder vitaal. Het komt aan op herinrichting en een klimaatbestendig bosbeheer. Wat ook speelt is de aanleg van zonnevelden en windmolenparken. Hoe verwerven we de gronden en wat doen we over 25 jaar als de zonnepanelen afgeschreven zijn? Al dit soort vragen komen op ons af.'

Bakker vult aan: 'Kijk je op de kaart naar gebieden waar factoren als woonwijken, veiligheid en natuur geen belemmering vormen voor windmolens, dan blijven er minuscule plekjes over. Windmolens op land wordt een heel lastige opgave. Nog een flinke uitdaging zijn de veehouderijbedrijven om en nabij Natura 2000-gebieden. Die zullen hoogst waarschijnlijk moeten verkassen. Ik ben van mening dat bij vrijwillige onteigening een goede financiële prikkel nodig is als stimulans om zich elders in Nederland te gaan vestigen. Bij gedwongen onteigening krijgt de agrarisch ondernemer een 10 à 15 procent hoger bedrag dan de marktwaarde, zodat hij zonder al te veel kosten op een andere plek verder kan. Niet alle boerenorganisaties zijn het eens met zo'n hogere uitkoopprijs. Het zou prijsopdrijvend werken, maar het is nodig om veehouders bij Natura 2000-gebieden weg te halen. Er zit niets anders op.'

Opleiding op het netvlies

Voor alle grote veranderingen in de ruimtelijke ordening van Nederland zijn nieuwe aspirant-rentmeesters gewenst. Bakker en Van Dasselaar zijn er niet gerust op

dat de aanwas voldoende is. Bakker: 'Vraag je op straat aan passanten wat een rentmeester doet, dan weten ze het vaak niet of hebben er een beperkt beeld van. Je kunt dan ook niet verwachten dat de opleiding onder jongeren bekend is. Wellicht staat de opleiding zelfs bij de studenten van Van Hall Larenstein niet sterk op het netvlies.'

Van Dasselaar: 'We willen graag ons vak uitdragen en demonstreren dat het een beroep is dat middenin de samenleving staat. Een rentmeester is niet degene die in een knickerbocker te paard over het landgoed rijdt. Als rentmeester ben je het loket voor de opdrachtgever. Je moet overal het nodige van weten en weten waar je kennis haalt. Ons vak raakt alle facetten van het buitengebied. Weet jij hoeveel plannen er op elk stuk grond in Nederland liggen? Tussen de 10 en 15. Iedereen wil er wat mee en de eigenaar ook. Daar moet je als rentmeester tussen de verschillende partijen een relatie in zoeken, zodat iedereen er wat mee kan.'

Relatiemanagement

Van Dasselaar wil nog eens benadrukken dat een rentmeester relatiegericht is en niet zoals een makelaar transactiegericht. 'Die doet zijn ding en is vertrokken. Een rentmeester investeert in tijd en mensen. Ik leg het wel als volgt uit: een bankier neemt in vijf minuten een beslissing, een politicus denkt in regeerperioden van vier jaar, maar een rentmeester blijft vaak decennia betrokken. Zo ging ik in 1994 al aan het werk voor het nieuwbouwproject Leidsche Rijn, toen Riek Bakker nog volop bezig was met de uitwerking van het stedenbouwkundig plan. In 2004 moest de grond beschikbaar zijn. Daar werk je naartoe. In Nederland zijn we bij wet verplicht om grond voor het algemeen belang eerst minnelijk te verwerven. Als onafhankelijk persoon raak je in gesprek met de eigenaren. Het gaat niet alleen om technische details van die boerderij met zoveel hectare en zoveel vee en de daarbij horende schadeloosstelling, je moet vertrouwen kweken en duidelijk maken dat het beter is om te vertrekken. In een onteigening heb je altijd tegenstellingen. Iemand wil wat en de ander wil niet. Dat is best spannend hoor.'

De opleiding rentmeesterij heeft beiden ver gebracht. Bakker: 'Ik heb die periode als heel waardevol ervaren. Als generalist verlaat je de opleiding om je vervolgens te specialiseren.' Van Dasselaar: 'Via aanvullende opleidingen word je uiteindelijk beëdigd NVR-rentmeester. De basis die wij hebben meegekregen is: realiseer je dat je van alles iets weet, maar nog niet alles. Ik heb veel geleerd om het vak goed te kunnen uitoefenen.'

TEKST RIA DUBBELDAM EN LEONIE HEUTINCK,
FOTO'S HANS DIJKSTRA

Ze heeft sinds dit jaar een nieuwe baan als projectmanager groen bij de gemeente Amersfoort. Al werkt ze vanuit huis, Hilde Goedegebuure voelt zich allesbehalve opgehokt. Met haar vriend heeft ze namelijk ook nog eens een vleesveeboerderij.

'Iedereen snapt dat projecten nu anders gaan'

Je hebt een bekende achternaam.

Goedegebuure, dat was toch een docent beplantingen in de periode 1998-2005? En Kijktuinen Nunspeet, die waren toch van de familie Goedegebuure?

'Ja, ik ben opgegroeid met tuin- en landschapsinrichting. Mijn ouders Leen en Hennie runden inderdaad Kijktuinen Nunspeet. Die zijn in 2018 gesloten maar het tuin- en landschapsarchitectenbureau is doorgegaan. Ik had niet de ambitie om het bedrijf over te nemen, ik weet hoe hard mijn ouders altijd hebben moeten werken. Het was voor mij wel duidelijk dat ik Tuin- en Landschapsinrichting wilde gaan studeren. Voordat ik in Velp begon, was ik er al een aantal keren met mijn vader geweest om de schooltuin te inventariseren.'

Waar ben je na je opleiding terechtgekomen?

'Ruim tien jaar heb ik in Barneveld gewerkt als groenontwerper, een brede functie. Ik werkte vanaf de initiatiefase aan projecten: ik maakte de ontwerpen, deed de participatietrajecten en de communicatie, en zorgde voor een goede uitvoering en realisering. Op den duur wilde ik me verder ontwikkelen. Via een detachingsbureau kwam ik in januari bij de gemeente Amersfoort terecht. In augustus ben ik er in dienst getreden. Als projectmanager stuur ik nu grotere projecten aan. Ik doe nog wel de participatie en communicatie maar ben op een ander niveau met het groen bezig. In deze grotere gemeente wordt meer werk uitbesteed, de planvorming en uitvoering bijvoorbeeld. Mijn rol ligt daarom meer in hoe we processen vorm kunnen geven, wat en wie daarvoor nodig zijn en hoe we de burgers erbij kunnen betrekken.'

Maar hoe doe je dat in coronatijd?

'We werken allemaal thuis. Alleen als het echt nodig is ontmoeten we mensen op locatie. Veel gaat dus online. Het is zoeken hoe je moet werken, maar dat geldt ook voor mensen die al langer bij een organisatie of bedrijf werken. Ik leer nu minder snel de weg kennen. Maar ach, je komt er toch wel achter. Het duurt soms alleen wat langer. Daar heeft iedereen begrip voor. Ook bewoners snappen dat dingen anders gaan. We kunnen niet met de buurt samenkomen om te brainstormen. Alles gaat schriftelijk, via e-mail of webinars.'

Met wat voor projecten ben je momenteel bezig?

'Ik werk aan drie grotere projecten en daarnaast doe ik aanbestedingen en kleinere projecten. Leuk om te noemen is het project vlinderstroken. Op zes plekken in de stad leggen we momenteel zulke bermten aan samen met de Van Ginkel Groep. Er worden inheemse planten gezaaid die interessant zijn voor vlinders en bijen en die de biodiversiteit vergroten. De komende jaren breiden we het project uit. Van enthousiaste mensen uit de stad krijgen we tips over mogelijke locaties.

Met de actie Steenbreek – stenen eruit en groen erin – richten we ons op de openbare ruimte. Wijkbeheerders en inwoners wijzen locaties aan waar ze kansen voor vergroening zien. Elk jaar doen we drie wijken. Ook ben ik bezig met een bomen-weggeef-actie voor particulieren. Het idee was om 1000 bomen ter beschikking te stellen. Binnen twee weken hadden we al 1300 aanmeldingen en besloten we de inschrijving te sluiten.'

Naam: Hilde Goedegebuure

Opleiding: Tuin- en Landschapsinrichting, richting techniek, 2008

Functie: projectmanager bij de gemeente Amersfoort, sinds januari 2020, thuis een boerderij met winkel en bezorgdienst

Wat doe je zoal naast dit werk?

'Met mijn vriend Wilco run ik een boerderij met winkel en bezorgdienst, Soetendaal Vlees. We zijn bewuste boeren. We doen aan kringlooplandbouw. De dieren houden hun horens. Dat levert een betere gezondheid op en dus minimaal gebruik van medicatie. Ze staan deels op stro en de stromest gaat naar particulieren voor bemesting van hun moestuin of tuin. Alles bij elkaar is het naast de 32 uur voor Amersfoort veel werk maar ook heel leuk.'

TEKST RIA DUBBELDAM

‘De waterbouw verandert en wij veranderen mee’

GlasGroen, het in waterbouw en landschapsarchitectuur gespecialiseerde bedrijf van Ruud Glas en zijn vrouw Rianne Glas-Sjoerdsma, viert dit jaar het 50-jarig bestaan. Vooral in West-Nederland verfraaien ze menige buitenruimte met vlonders, bruggen, hekwerken, beschoeiingen en damwanden. De nadruk ligt op het gebruik van hout. Ze blikken terug en kijken vooruit.

Op het eerste gezicht lijkt GlasGroen op een wat vreemde locatie gevestigd. De bedrijfshal staat midden in een woonwijk in Noordwijkerhout en heeft een kinderdagverblijf als buurman. ‘Toen mijn schoonvader er in 1970 begon en in 1985 er aangrenzende grond bij kreeg, was de locatie ruim genoeg, legt Rianne Glas-Sjoerdsma uit. ‘Echter met de uitbreiding van onze activiteiten en de groei van het bedrijf door de jaren heen is het wel wat krap geworden en logistiek gezien weleens een uitdaging.’

Taakverdeling

Rianne Glas-Sjoerdsma werkt sinds 2015 mee in het bedrijf en verzorgt de administratie, certificeringen, audits en keuringen. Daarnaast is ze zelfstandig landschapsarchitect en maakt ze ontwerpen voor GlasGroen. Ruud Glas staat voor de calculaties, technische ontwerpen en planning. Vooral dat laatste is sinds de coronacrisis een hele toer. ‘Een aantal projecten werd uitgesteld. Andere kon ik daardoor naar voren halen, maar leveranciers moeten dan wel eerder de materialen kunnen leveren. Daarnaast zagen we ook dat er zich meer kleinere projecten aandienen, wat natuurlijk meer werkvoorbereiding

vergt.’ Als de pandemie eenmaal voorbij is, verwacht Glas niet dat alles weer bij het oude zal zijn. ‘Mensen stappen niet snel van het nieuwe werken af. Doordat we meer vanuit huis werken gaat de besluitvorming soms wat trager. Een andere ontwikkeling is de aankomende nieuwe Omgevingswet, met aangescherpte normen rondom geluid. Naar verwachting mag er hierdoor in Nederland een stuk minder worden gebouwd. Dat zal ook voor ons gevolgen hebben. Verder zal renovatie en verduurzaming van de bestaande buitenruimte steeds meer impact hebben op het budget van onze klanten. Met al deze dingen in ons achterhoofd maken we nu strategische plannen voor de toekomst.’

Goede basis

Allebei kijken ze met plezier terug op hun studietijd op Larenstein in Velp, al was het maar omdat ze elkaar daar hebben leren kennen. Sjoerdsma studeerde Land- en Watermanagement en deed vervolgens de opleiding Landschapsarchitectuur aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam. Glas studeerde Tuin- en Landschapsinrichting. ‘Als kleine jongen ging ik al met mijn vader mee naar projecten. Hij maakte beschoei-

ingen en legde graszoden voor gazons, sportvelden en als natuurlijke taluds. Wanneer je zoden dakpansgewijs stapelt, groeien de wortels van de bovenliggende zoden door de onderliggende heen en ontstaat er een hele sterke structuur.’ Toen grasvelden steeds vaker machinaal ingezaaid werden en de stapelzoden vervangen werden door andere materialen verlegde het bedrijf de focus vanaf de jaren ’80 naar waterbouw. Dus toch maar Land- en Watermanagement gaan studeren? Glas besloot anders. ‘Mijn vader wilde dat ik tekeningen leerde lezen en bestekken leerde maken, voordat ik het bedrijf zou overnemen. En ik wilde graag creatief bezig zijn, dingen ontwerpen en oplossingen bedenken. Tuin- en Landschapsinrichting had dit allemaal in zich. Deze brede opleiding was zwaar, maar gaf een goede basis en het was een mooie tijd. Ik heb er veel mensen leren kennen.’ Sjoerdsma vult aan: ‘Het gebeurt regelmatig dat we op beurzen aangesproken worden door oud-studiegenoten die ons complimenteren met onze projecten die ze op sociale media hebben gezien. Dat vind ik heel mooi. Dat is de kracht van hogeschool Van Hall Larenstein, met haar kleine specialistische groene opleidingen, waarbij de focus ligt op de persoonlijke ontwikkeling.’

Mensen blij maken

Omdat GlasGroen niet alles zelf kan uitvoeren, werkt het bedrijf geregeld met vaste onderaannemers. ‘Op hun beurt weten zij ons weer te vinden voor

klussen die zij op hun bordje krijgen. Je moet elkaar wat gunnen. Zo bouw je een waardevol netwerk op dat bekendstaat om zijn goede kwaliteit. Dat vinden we ontzettend belangrijk. Vanaf het ontwerpproces denken we mee met de opdrachtgever en maken we de vertaalslag van ontwerp naar constructie en andersom.’ Het project waar ze de meeste voldoening uit hebben gehaald is Kustwerk Katwijk. ‘Architectenbureau Okra maakte het ontwerpboek met principedetails: zo moest het er ongeveer uit zien. Ongeveer is voor mij alleen niet genoeg. Als ik een ontwerptekening onder ogen krijg, wil ik ook dat het er zo in de praktijk uit komt te zien. Met de esthetiek in het achterhoofd ben ik een constructief ontwerp gaan maken. Dat dat lukte was zo gaaf. Iedereen was onder de indruk. Nog mooier vind ik het dat mensen nu op onze banken zitten of over een brug van ons lopen.’ Sjoerdsma: ‘Je maakt er mensen blij mee.’ Glas beaamt dat: ‘Je maakt de buitenruimte mooier. Onze vakmensen begrijpen als geen ander welke hoge eisen we stellen aan het eindresultaat. Het zijn een stel ‘MacGyvers’ met een groot zelfoplossend vermogen. Op moeilijk toegankelijke locaties en door weer en wind maken zij onze projecten tot een succes.’ Hun buitendienst bestaat uit mensen met de meest uiteenlopende achtergronden. Een van hen werkte voorheen bij attractiepark Duinrell, een ander was ooit kok. ‘Naast voor het vak opgeleide mensen bieden we plek aan mensen met afstand tot

de arbeidsmarkt en we zijn erkend leerbedrijf voor zowel het mbo als hbo, dus als je nog iemand weet? Met de goede instelling kunnen mensen altijd bij ons terecht om een ‘waterbouwer van nature’ te worden. Onze club voelt als familie waarmee we lief en leed kunnen delen.’

Groenblauwe toekomst

Wat betreft de toekomst van het bedrijf kan Glas geen vijftig jaar vooruit kijken. Of hun kinderen het bedrijf overnemen weet hij niet, ze zijn nog te jong. ‘Ik zou het geweldig vinden, maar het is geen must. Als ze het doen, zullen ze sowieso anders gaan werken. Er staan de nodige veranderingen in het vakgebied op stapel. Zo kon ik een paar jaar geleden al via een 3D-bril een opname van Rijkswaterstaat bekijken van een bestaand snelwegtracé. Aan mij en andere bedrijven de taak om aan de hand hiervan een plan van aanpak te bedenken voor de binnen onze scope vallende werk-

zaamheden en er een prijskaartje aan te hangen. Je krijgt zo een hele andere manier van aanbesteden en werk aannemen. Ik sluit daarnaast niet uit dat we op ons bedrijf nog meer gaan pre-fabben. Doordat wij de kennis van ontwerp en uitvoering in huis hebben weten steeds meer partijen ons te vinden voor het maken van investeringsmodellen, bijvoorbeeld golfbanen die willen weten hoelang een bepaalde beschoeiing of brug nog meegaat en wat het bij vervanging gaat kosten, zodat ze daarvoor nu al geld kunnen reserveren.’ Glas-Sjoerdsma: ‘Een gezonde toekomst voor de volgende generaties is belangrijk en daarom focussen wij ons op duurzame ontwerpen, materiaalkeuzes en oplossingen waarmee de wereld steeds blauwgroener wordt. Wat vinden we belangrijk? Wat werkt en wat niet? Vanuit onze kennis en passie benaderen wij onze projecten.’

TEKST EDWIN VRIEZEN, FOTO'S GLASGROEN BV

Naam Ruud Glas (Tuin- en Landschapsinrichting, 2004) en Rianne Glas-Sjoerdsma (Land- en Watermanagement, 2004; Landschapsarchitectuur Academie van Bouwkunst Amsterdam, 2012)
Bedrijf GlasGroen BV
Plaats Noordwijkerhout
Medewerkers 12

‘Wie trekt de kar bij natuurinclusief bouwen?’

In de agrarische sector kennen we de term natuurinclusieve landbouw: een manier van produceren waarbij de natuur niet alleen optimaal wordt ingezet maar ook wordt versterkt. Inmiddels doet ook in de bouw de term natuurinclusief opgang. Een brede coalitie van wetenschappers, natuurorganisaties, bouwbedrijven en groenbedrijven riep vorig jaar het kabinet op om wetgeving voor natuurinclusief bouwen op te stellen. Is het kabinet inderdaad aan zet voor een streng beleid? Of moeten we het overlaten aan projectontwikkelaars en woningbouw om zelf een ‘groene revolutie’ te realiseren?

SAMENSTELLING EDWIN VRIEZEN EN RIA DUBBELDAM

Sanne Verbeek

- Tuin- en Landschapsinrichting, 2005
- Adviseur ruimtelijke adaptatie bij gemeente Breda

‘Wij allemaal hebben een aandeel in het treffen van klimaatadaptieve maatregelen. Natuurinclusief bouwen is mijns inziens mede gekoppeld aan de hitte-, droogte- en wateropgaven. In stedelijk gebied is grofweg 30 procent van de grond eigendom van de overheid. 70 procent is van woningbouwcorporaties, projectontwikkelaars en inwoners: hiervoor zijn deze partijen aan zet. Wanneer bijvoorbeeld tuinen worden ontsteend en vergroend ontstaan er schakels voor groen-blauwstructuren die steden klimaatbestendiger maken en leefbaar houden. Door diversiteit in beplanting ontstaan betere leefgebieden voor insecten en vogels, is er meer opname van fijnstof en meer verkoeling. De communicatie over klimaatadaptieve maatregelen is belangrijk. Dat is een rol voor de overheid, tezamen met natuurorganisaties, partijen en ondernemers. Het gaat om kennis delen, stimuleren en faciliteren voor een groenere en duurzamere omgeving. **Beleid kan wellicht helpen om klimaatadaptieve maatregelen beter te implementeren in ruimtelijke plannen** en ervoor zorgen dat groen geen ‘sluitpost’ meer is in grootschalige ontwikkelingen. Omdenken met natuur, groen en water als prioriteit en deze aspecten als zodanig inpassen, dát zou de standaard moeten zijn.’

‘De overheid heeft de afgelopen jaren aangestuurd op natuurinclusief bouwen en inrichten. Het kan in potentie bijdragen aan vele overheidsdoelen (klimaatadaptatie, biodiversiteit, gezondheid, et cetera). Goede zaak dus! Waar de rijksoverheid het nog niet in beleid heeft gegoten zijn lokale overheden (met name de steden) er her en der wel mee aan de slag gegaan. Bij projectontwikkelaars ligt de belangrijke taak natuurinclusief bouwen proactief op te pakken. **Dat dreigt regelmatig mis te gaan wanneer de projectontwikkelaar geen ecologische kennis in huis heeft.** Welke eisen stellen dieren (of planten) aan hun verblijf- of nestplaats en hun omgeving? Het is immers zonde om voorzieningen aan te leggen als deze vervolgens niet door de beoogde dieren worden gebruikt of waar planten niet kunnen groeien. Vanuit lokale overheden komen vaak cijfermatige eisen. Het resultaat is een gebouw vol voorzieningen die niet gebruikt worden.’

Dennis van Hooren

- Bos- en Natuurbeheer, 2011
- Projectleider-ecoloog bij Regelink Ecologie & Landschap

Willem van der Stelt

- Tuin- en Landschapsinrichting, 1990
- Adviseur strategieontwikkeling bij Bureau Regio Amersfoort

‘Op de website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland worden drie schaalniveaus onderscheiden voor natuurinclusief bouwen: regionaal/stedelijk, wijk/buurt en gebouw/straat. Ik beperk me vanuit mijn werk tot regionaal/stedelijk niveau en kijk vooral naar de integraliteit van alle ruimteclaims. **Ik ben van mening dat natuurinclusief bouwen niet geborgd moet worden in wetgeving.** Natuurinclusief bouwen is net als natuurinclusieve landbouw: een transitie die alleen tot stand kan komen samen met alle partners. In de eerste plaats, zeker bij stad-landverbindingen, met de landbouwsector. Het aantal ruimteclaims in Nederland is zo groot dat we het te vaak ‘over’ de landbouw hebben in plaats van ‘met’ de sector te praten en we denken het met wetgeving wel te kunnen regelen. De landbouwsector is daarin steeds weer de verliezer. Pas door integraliteit, met alle partners samen, kan natuurinclusief bouwen bijdragen aan klimaatadaptatie, vermindering van stikstof en gezondheid en welzijn van iedereen – ook de landbouwsector.’

‘Natuur en bouw staan op gespannen voet met elkaar. Voor het realiseren van bouwprojecten is de overheid (te) vaak gevluht in het gebruik van groene ruimte. Denk aan Vinex-locaties en uitbreidingen aan stadsranden. Het resultaat: tekort aan waterberging, hitte-stress, achteruitgang van flora en fauna. Dan heb ik het nog niet over ruimte voor ontspanning. **Overheid, natuurorganisaties en ‘de markt’ moeten samen aan de slag.** Ieder vanuit de eigen basis maar met kennis én begrip voor de ander. Alleen op die manier ontstaat acceptatie. Dwingend voorschrijven knelt. Kijk naar de boerenprotesten en discussies over stikstofmaatregelen. Een voorbeeld: een oude camping op de Veluwe grenzend aan een Natura 2000-gebied. Een kans voor een inclusieve ontwikkeling. In samenwerking met de gemeente zijn voorwaarden geschapen voor een extensief bouwproject met natuurontwikkeling. De uitdaging was om het binnen het stikstofbeleid rond te krijgen. In de transitie zat het knelpunt, niet in de beheerfase. Willen we stappen maken dan zullen we verder moeten kijken. Ontwikkel visie met toekomstperspectief en laat dit niet doodslaan door regelgeving voor de korte termijn. Natuurinclusief bouwen is van ons allemaal.’

Anjo Booda

- HBCS 1991; Bodembescherming en -Sanering
- Vastgoedontwikkelaar bij Vastbouw Vastgoedontwikkeling

Dimpfina Riemer

- Land- en Watermanagement, 1998
- Ecologisch adviseur bij ECOquickscan

‘Natuurinclusief bouwen creëert een urbane leefomgeving waar dieren een leefgebied kunnen hebben. Een leefgebied bestaat uit een verblijfplaats (vaak te vinden in gebouwen) en een voedselgebied (de tuinen en de openbare omgeving). Projectontwikkelaars en woningcorporaties hebben alleen invloed op hun eigendom, de gebouwen. Ze kunnen alleen maar de tuinen groen inrichten en bewoners door voorlichting stimuleren ook een bijdrage te leveren. **Dat blijven echter postzegels in een groot gebied als bestaande woningen en het openbaar gebied niet worden meegenomen.** De overheid is daarom aan zet om de regie te nemen, met als doel problemen in steden zoals hittestress, regenoverlast en slechte luchtkwaliteit te verbeteren door het creëren van een groene leefomgeving. Daarnaast levert een natuurlijke omgeving een diversiteit aan insecten: de voedselbron aan de basis van de voedselpiramide, ook voor alle urbane soorten. En bij een natuurlijk evenwicht kunnen soorten zoals de eikenprocessierups minder snel een plaag worden vanwege de aanwezige natuurlijke vijanden.’

‘Tja, wie moet de kar trekken bij natuurinclusief bouwen? Ik vergelijk deze stelling met mijn eigen vakgebied waar ik veel bezig ben met water, bodem en natuur in relatie tot een robuust watersysteem, een fijne, biodiverse leefomgeving et cetera. **Ik vind dat iedereen een verantwoordelijkheid heeft voor een betere wereld en hierin dus ook een taak.**

De urgentie en het belang om je directe leefomgeving te verbeteren is bij de meeste lezers van dit blad wel bekend, maar dat geldt helaas (nog) niet voor een groot deel van de bevolking. Hoe vaak spreek ik niet iemand over groene daken, regenwater afkoppelen, operatie Steenbreek en dat ze me dan aankijken van “hoezo?” Maar de burger trekt wel degelijk ook aan de kar. Want een versteenende tuin heeft effect op de burens, het water niet afkoppelen leidt tot meer kosten om het rioolwater te zuiveren en dikwijls tot wateroverlast in de straat. Bewustwording is belangrijk: uitleggen waar we het samen voor moeten en willen doen. In het enthousiasmeren hebben gemeenten, waterschappen, aannemers, hoveniers en dergelijke een flinke verantwoordelijkheid om te wijzen op mogelijke keuzes en de gevolgen daarvan. Zij zijn de experts en moeten die rol serieus nemen.’

Maarten Veldhuis

- Bos- en Natuurbeheer, 2000
- Accountmanager terreinbeherende organisaties/adviseur robuust watersysteem, waterschap Vallei en Veluwe

Tiny of tuiny forest? Tuiny er niet in!

Tiny en tuiny forests zijn in opkomst. Ze moeten voor meer bomen, koelte en biodiversiteit zorgen. Deze bosjes, gepromoot door het IVN, worden met steun van de Postcodeloterij over het hele land verspreid. Er zijn al 85 tiny forests die in totaal 1,7 hectare (2,5 voetbalvelden) beslaan. Een landschapselement aanplanten kost een fractie van de uitgaven voor de tiny en tuiny forests, legt Tinka Chabot uit, en heeft veel minder plantmateriaal nodig. 'Het enige positieve aan deze landschapselementen is dat er inheems plantmateriaal voor wordt gebruikt.'

Voor een tiny forest worden op 200 m² zeshonderd inheemse bomen en struiken geplant. De ruimte voor het opvangen van 30 kinderen en de paden gaat daar nog vanaf. Dat betekent minimaal 3 tot 5 bomen per m²! Dat is nogal wat als je bekijkt welke boom- en struiksoorten er de grond ingaan: esdoorn, taxus, hazelaar, eik, beuk, iep, lijsterbes, wilg en sleedoorn. Allemaal door en vooral vlak naast elkaar. Er wordt geen rekening gehouden met de uiteindelijke grootte en concurrentiekracht van de individuele bomen en struiken. Vóór aanplant vindt er steevast een zeer intensieve bodembewerking van één meter diep plaats en wordt er standaard veel stro toegevoegd, ongeacht de plaatselijke bodemgesteldheid: klei, veen of zand, nat of droog; het maakt niet uit. Dit gaat voorbij aan alle elementaire kennis en inzichten over bodembewerking en de invloed daarvan op het bodemleven.

Overall hetzelfde pakket

Voor het planten van bomen en struiken is kennis van de grondsoort, lichtbehoefte, grondwaterstand, beschikbaarheid van organische stof en natuurlijke vegetatie ter plekke essentieel. Het IVN strooit over het hele land één en hetzelfde pakket uit. Dit druist in tegen alle bosbouwkundige en ecologische principes in en of het de biodiversiteit ten goede komt is maar zeer de vraag. Er is in Nederland voldoende kennis op deze gebieden beschikbaar, maar daar maakt het IVN geen gebruik van. Ze gaat in zee met een Indiër die geen kennis van de Nederlandse situatie heeft.

Methode kritiekloos overgenomen

Voor de tiny forests is de bedenker uit India ingevlogen en IVN'ers zijn ook daar gaan kijken, waarna de methode kritiekloos is gekopieerd. Het IVN heeft 1,85 miljoen van de Postcodeloterij ontvangen voor de aanleg van honderd tiny forests (2 hectare). Als je als particulier zo'n bosje wil realiseren, moet je zelf €750,- bijdragen. Dat betekent in totaal bijna 2 miljoen aanplantkosten voor 2 hectare landschapselementen. Daarnaast wordt geëist dat het tiny forest minimaal tien jaar moet kunnen blijven staan. Geen van die 600 bomen en struiken zal in die tijd tot een volwaardige boom of struik kunnen uitgroeien.

Bedrijven die zo'n tiny forest willen realiseren zijn voor 200 m² zo'n €25.000,- kwijt: €12.000,- voor materialen en €12.000,- voor personele inzet. Dat is een landschapselement met een dikke gouden rand. Deze bedragen staan in schril contrast met de minimale bedragen die de grote terreinbeherende organisaties tot hun beschikking hebben voor (her)aanplant van bos. Voor de aanleg van een gemiddelde houtsingel of houtwal (Beheertype L01.02) bedragen de kosten € 7.200,- euro per hectare (factsheets Stichting Probos, 2020)

Hoveniers die een tiny forest willen aanleggen, zijn verplicht om eerst een dagcursus te volgen à €495,- excl. btw. Niet eerder dan dat zijn ze kennelijk in staat om zo'n ingewikkelde klus als het

aanleggen van een tiny forest uit te voeren. Diverse hoveniers zijn hier al in meegegaan. Je wordt dan onderwezen door een organisatie die geen enkele basiskennis heeft van bodemkunde en bosecologie. Een groot deel van deze cursusdag bestaat dan ook uit het bezoeken van drie tiny forests.

Wonderlijk concept

Ook het tuiny forest als concept is uitermate wonderlijk qua opzet. Op slechts 6 m² tuin komen voor €120,- vijf verschillende bomen én vijf verschillende struiken te staan, waaronder de hazelaar en de sleedoorn. Een hazelaar haalt met gemak een doorsnee van 10 meter, terwijl je een woekeraar als de sleedoorn echt niet in je tuin wilt. Over de uiteindelijke grootte van de bomen hebben we het maar niet. Dit concept gaat geheid binnen korte tijd teleurstellingen opleveren. Geen van deze planten zal, gezien de kleine beschikbare ruimte, volwaardig kunnen uitgroeien. Het bizarre en trotse advies om een tuiny forest vier maanden na aanplant flink te snoeien, geeft al aan dat het concept niet werkt. Door alle bloemen en vruchten meteen uit de struiken te snoeien, verklein je juist de beoogde biodiversiteit. Begin november werd bekend gemaakt dat er ruim achthonderd pakketten voor een tuiny forest werden verspreid. Er wordt nog steeds flink reclame voor gemaakt, dus dat aantal zal nog wel toenemen.

Groenwassen

Mijn conclusie: het concept van de tiny en tuiny forests is een zeer dure vorm van groenwassen. Omdat het zo slecht gaat met het milieu en het klimaat, lijkt iedere bijdrage, hoe kortstondig en duur ook, beter dan niets doen en daar wordt door het IVN handig gebruik van gemaakt. Dit concept is geïnitieerd door een heel goede marketingman die geen kaas heeft gegeten van bosbouw, ecologie en bodemkunde. Het onderzoek naar de biodiversiteit wordt geleid door iemand die gespecialiseerd is in rivierkreeftjes en die zijn bosbouw-

Een in november aangeplante tiny forest op een basisschool in Ede.

kundige kennis heeft opgedaan bij de Indiër die het concept heeft bedacht. Deze enorme hoeveelheden geld zouden nodig zijn om kinderen en volwassenen meer te verbinden met de natuur. Verbondenheid krijgt je pas als je snapt waar je mee bezig bent en als het succes oplevert. Veel van de zorgvuldig geplante bomen en struiken zullen het loodje leggen door concurrentie. De gedane beloftes werken alleen maar teleurstelling in de hand. Iedereen wil toch zijn of haar zorgvuldig geplante boom zien opgroeien?

Hoe dan wel?

Bosbouwkundig inzicht en realiteitszin ontbreken helaas bij deze woeste plannen. Bomen en struiken moeten zijn afgestemd op de beschikbare groeiruimte, grondsoort en lichtevoelheid. Qua onderhoud hoor je zo min mogelijk te snoeien om de natuurlijke vorm, bloemen én vruchten voldoende ontwikkelingsmogelijkheden te geven. De hoeveelheid beschikbaar gestelde geld kan véél effectiever ingezet worden om de gewenste verbondenheid met de natuur te verkrijgen, de bewustwording te vergroten én werkelijk bij te dragen aan de vergroening en de biodiversiteit van ons land.

TINKA CHABOT, DUURZAAMSTE HOVENIER 2019 EN BOSBOUWKUNDIG INGENIEUR/RENTMEESTER

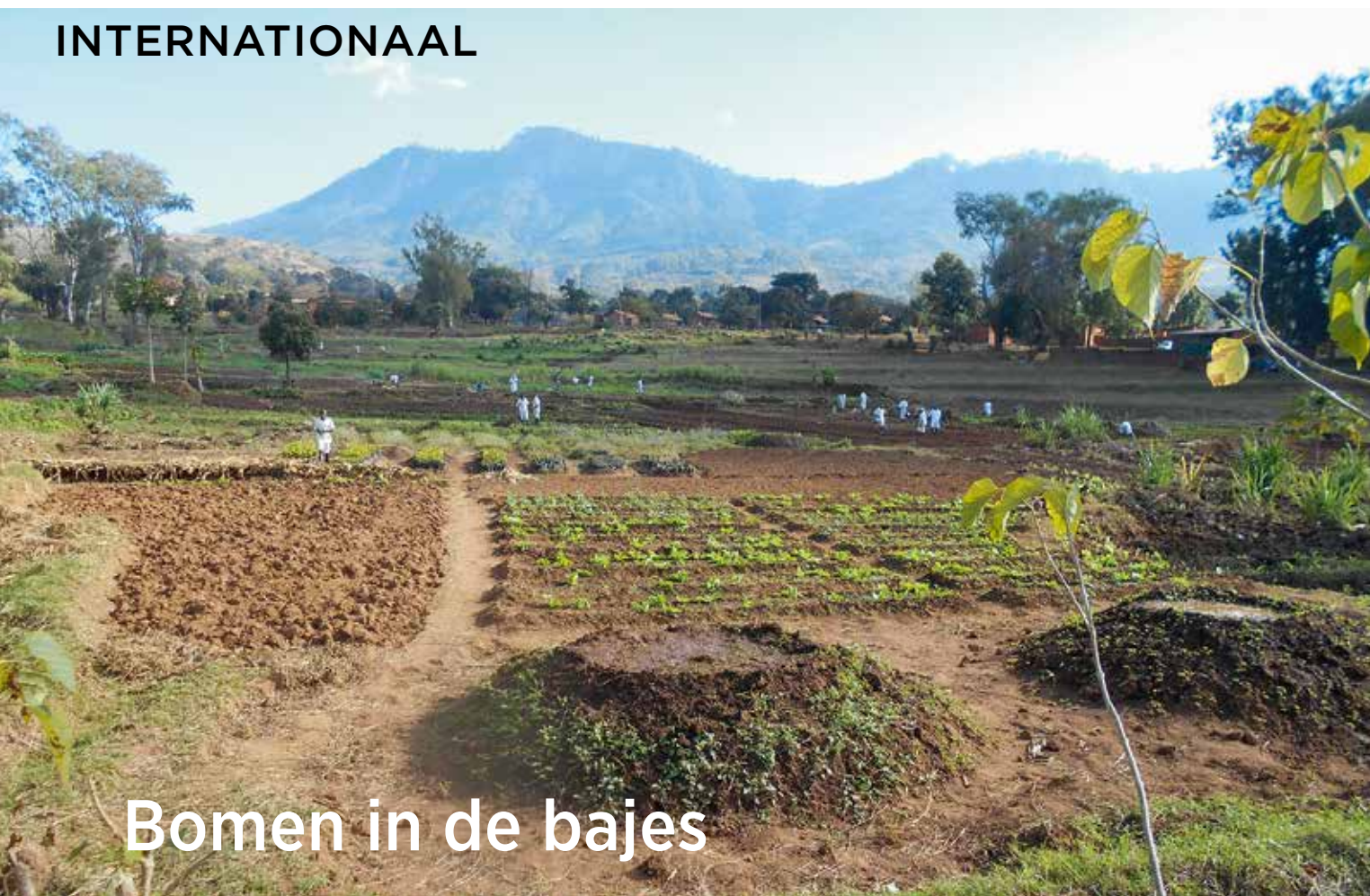
Vak/docent?

AERES HOGESCHOOL WAGENINGEN

bezoek onze open dagen

Wil je leraar/docent worden in jouw vak? Met onze opleiding op maat sta je al na 1 - 1,5 jaar voor de klas. En na de educatieve minor al na een half jaar.

aereshogeschool.nl/docent-groen

Bomen in de bajes

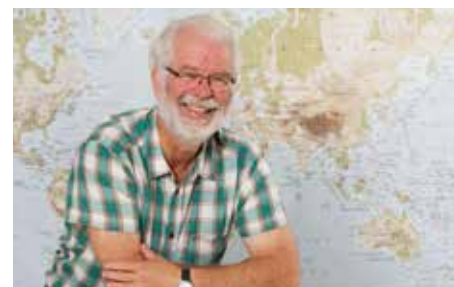
Uit Afrika komen niet zo veel positieve berichten over geslaagde projecten. Het herbebossingsproject op gevangensterreinen in Malawi is daarop een uitzondering. Sinds 2015 worden daar jaarlijks ongeveer 20.000 zaailingen door gevangenen opgekweekt en op ongebruikte landbouwgrond van de 34 gevangenis die Malawi rijk is, uitgeplant. Drijvende kracht achter dit boomplant-project is Flip de Haan.

Het project heeft diverse positieve effecten. Flip de Haan vat die als volgt samen: 'De gevangenen leren hoe je een kwekerijtje opzet en onderhoudt. De gevangenis besparen op de inkoop van brandhout en er wordt actief aan herbebossing gewerkt, terwijl in Malawi erg veel bos verdwijnt voor het stoken van houtskool. Daarnaast wordt het karige gevangenisdieet aangevuld met noten en vruchten van de bomen en hebben de gevangenen een nuttige dagbesteding.'

Hoe ben je bij dit project betrokken geraakt?

'Mijn opleiding aan de Rijks Middelbare Tuinbouw School in Boskoop – een van

de voorlopers van hogeschool Van Hall Larenstein/Helicon MBO Velp – heeft in wezen de basis gelegd. Na mijn afstuderen in 1971 moest ik 18 maanden in militaire dienst. Ik kon ook vervangen de dienstplicht doen in ontwikkelingslanden. Ik koos voor het laatste en werkte 27 maanden als bedrijfsleider op een pyrethrum-vermeerderingsbedrijf in Kenya (van de chrysantachtige soort wordt een natuurlijk insecticide gemaakt). Vervolgens bleef ik naast mijn Nederlandse carrière bij de gemeente Amsterdam als educatief medewerker en later als teamleider van schooltuinen, regelmatig periodes naar Afrika gaan. Onder andere was ik landbouwvoorlichter in een vluchtelingenkamp in Zambia en

projectleider bij een *resettlement*-project voor de hervestiging van door oorlogshandelingen ontheemde mensen in het zuiden van Ethiopië. Na 2011 ben ik als vrijwilliger voor de organisatie Volunteer Service Overseas (VSO) uitgezonden naar Laos en Malawi. In Malawi kwam ik op het hoofdkwartier van het gevangeniswezen te werken als landbouw *project officer*. Door omstandigheden kwam er niet veel van het werk waar ik oorspronkelijk voor kwam en ging ik op zoek naar een nuttige tijdsbesteding. Het viel me op dat er een groot gebrek aan hout was en naar mijn smaak veel te weinig bomen waren. Met een klein startbedrag van VSO kon ik in 2015 een proefkwekerijtje

opzetten en al snel in de regentijd konden we een paar duizend zaailingen uitplanten.'

Welke problemen kwam je zoal tegen?

'Niet zo veel eigenlijk. Ik had het geluk dat in de plaats waar ik werkte ook het Forestry Research Institute of Malawi gevestigd was. Daar heb ik in het begin veel aan gehad, vooral bij de soortenkeus en de levering van goede zaden. Ze hielpen ook met zinnige teeltadviezen voor de lokale situatie.

Binnen de gevangenis was het aanvankelijk moeilijk om een goede manier van werken te vinden. Ik moest mensen ervan overtuigen dat je het watergeven echt niet één of twee dagen kan overslaan. Dat ik zelf iedere morgen om half zeven voor de poort stond heeft wel geholpen. Er moest natuurlijk iedere dag een gevangenvaarder mee naar de kwekerij en het duurde even voor we gemotiveerde mensen daarvoor hadden gevonden.

Het eerste jaar dacht ik ook dat het beter was om één centrale kwekerij te hebben voor alle gevangenis, maar in de planttijd leverde het transport echt een probleem op. De planttijd is tevens de regentijd. Veel wegen zijn dan onbegaanbaar. Bovendien hebben de planters op dezelfde tijd de zaailingen nodig, terwijl de afstanden groot (500 tot 600 kilometer) en het aantal beschikbare vrachtwagens klein zijn. We zijn toen overstapt op een aantal (7 tot 11) decentrale kwekerijtjes bij de verschillende gevangenis die bomen wilden planten. Dat werkte een stuk beter.'

Waarom dankt dit project zijn succes, denk je?

'In de eerste plaats aan de medewerking van de staf van de Malawi Prison Service. Omdat ik min of meer van binnenuit dit project kon starten wist ik wie ik moest benaderen en kon ik ook enthousiaste mensen kiezen. Het is ook een groot voordeel dat er zoveel goede kanten voor gevangenen aan zitten. Veel mensen werken graag buiten. Het is natuurlijk een fijne afwisseling. Daardoor zijn er geen arbeidskosten. Als de staf meewerkt is er arbeid in overvloed. Het project is daardoor goedkoop. De materiaalkosten

van ongeveer €1.500,- per jaar heb ik nu een paar jaar in eigen kring bijeengebracht. Door de bijna onbeperkte communicatiemogelijkheden lukt het om goed contact te houden. Een paar keer heb ik het project kunnen bezoeken. In 2017 toen ik in Zuid-Tanzania ging werken ben ik eenmaal per auto op bezoek geweest. Begin 2019 hebben mijn vrouw en ik nog een bezoekje aan Malawi gebracht en het project bezocht.'

Hoe zie je de toekomst van dit project?

'Ik hoop dat we nog een aantal jaren kunnen doorgaan. De impact is enorm. De gevangensterreinen zijn vaak groot, soms wel 200 hectare. Alle gevangenis hebben toegangswegen, dienstwoningen voor bewaarders, sportvelden en dergelijke. We zijn begonnen met langs deze wegen te planten, overigens op verzoek van de leiding van het gevangeniswezen. Daar is onder andere een langzaam groeiende soort geplant die in Malawi een soort nationale boom is, de *Khaya nyasica* (Oost-Afrikaanse mahonieboom). Het aanzien van de gevangensterreinen is veranderd, er is weer schaduw en op den duur is er hout te oogsten. De bomen hebben ook een positieve invloed op de uitstraling van de gevangensterreinen. Dat laatste had ik niet verwacht. Op initiatief van de gevangenis is intussen ook een flink aantal fruitbomen (mango, guave) en inheemse notenbomen geplant. Wanneer over een jaar of wat de eerste bomen oogst opleveren, kunnen in ieder geval de nodige materialen voor de jaarlijkse nieuwe aanplant bekostigd worden.

Een zorg is wel of de gemotiveerde mensen op de goede plekken blijven zitten. Binnen het gevangeniswezen is het de gewoonte om om de zoveel tijd de ambtenaren over te plaatsen. Dat is voor dit project problematisch. Veel van de communicatie rust op wederzijds vertrouwen.

Vorig jaar heb ik nog een privébezoekje aan het project gebracht. Hoe dat in de toekomst in deze coronatijd zal gaan is maar de vraag. Het coronavirus heeft in Malawi gelukkig niet al te veel problemen veroorzaakt. De gevangenisgemeenschappen zijn geïsoleerd en er is geen bezoek toege-

staan. Er zijn twee kleinere uitbraken geweest, het virus is waarschijnlijk door bewaarders binnengebracht. Mochten er via de activiteiten op de kwekerijen coronabesmettingen komen dan kan dat het einde van het project betekenen.'

Ben je tevreden over dit project?

'Ja, ik ben er trots op. Bomen planten op deze schaal heeft echt effect. Wat ik ook niet had verwacht is dat het op zo veel terreinen een goede uitwerking heeft. In Malawi zien steeds meer mensen in dat er met bomen planten geld is te verdienen. Er wordt veel gepraat over duurzame projecten die een positieve impact hebben op het klimaat; dit lijkt mij een goed voorbeeld.'

Kijk voor meer informatie op:
<https://flipmalawi.blogspot.com>

TEKST RIA DUBBELDAM, FOTO'S MALAWI PRISON SERVICE EN FLIP DE HAAN

IN DE RUBRIEK 'STUDENT IN ZIJN VRIJE TIJD' KOMEN STUDENTEN IN BEELD DIE IETS BIJZONDERS DOEN. DIT KEER VRAGEN WE MAARTEN FOKMA NAAR HET ARNHEM STUDENT POINT.

Een meeting van Arnhem Student Point in Sonsbeekpark. Maarten Fokma zit rechts op de voorgrond.

'Arnhem Student Point is een internationaal netwerk en gewoon gezellig!'

Vraag je Maarten Fokma, derdejaars student Management van de Leefomgeving, of hij iets speciaals in zijn vrije tijd doet, dan antwoordt hij: 'Naast afspreken met vrienden – tegenwoordig in klein gezelschap – en bier drinken niet zoveel.' Terloops laat hij de term ASP vallen. Het blijkt te staan voor Arnhem Student Point.

Bij toeval kwam hij ermee in aanraking. 'Ik moest wachten voor een gesprek met mijn decaan op Larenstein en nam wat flyers door. Daar viel mijn oog op Arnhem Student Point', vertelt Maarten. 'Het is een non-profitorganisatie die activiteiten organiseert voor (internationale) studenten. De meeste studenten hebben een internationale achtergrond, maar ook Nederlandse studenten haken aan, zoals ik dus. Voor buitenlandse studenten is het een soort van tweede huis. Iedere student van de HAN, Artez of Van Hall Larenstein mag deelnemen. De insteek is leuke, gezellige activiteiten met als doel elkaar beter te leren kennen, van elkaar te leren en inspiratie op te doen. Het activiteiten aanbod is divers. Van projecten, workshops, thema-avonden tot diners en bordspelavonden.' Afgelopen september hebben de studenten nog samen in het Sonsbeek Park gezeten, in een ongedwongen sfeer om samen onder het genot van een hapje en drankje een gezellige middag te hebben. Zo is er ook een groepsapp waar je op eigen initiatief bijvoorbeeld een suggestie kunt doen voor een activiteit.

Educatief en gezellig

Maarten is net voor de coronatijd een kijkje bij het ASP gaan nemen. 'De sfeer is gemoedelijk en alles is geheel vrijblijvend. Je kunt deelnemen aan spelletjes, samen een film kijken of gewoon bijpraten. Het ASP is gevestigd in het Spijkerkwartier waar normaal gesproken de activiteiten plaatsvinden. Helaas ben ik als gevolg van de coronacrisis er tot nog toe maar twee keer geweest, maar gelukkig spelen ze in op de situatie en worden er nu veel digitale bijeenkomsten via Zoom georganiseerd. Zo houden we toch contact met elkaar.' Onlangs was er een oproep aan leden om te vertellen over je achtergrond en land van herkomst. Voor Maarten was het een mooie

gelegenheid om iets vertellen over Nederland en het eeuwenlange gevecht tegen het water en de actuele ontwikkelingen rondom nieuwe wateropgaven zoals wateroverlast en droogte. Als VHL'er kan hij zo kennis vanuit zijn opleiding delen.

Haak ook aan

Arnhem Student Point is een laagdrempelige club en biedt een divers aanbod aan activiteiten. Het clubje is (nog) relatief klein. Bij de live activiteiten doen tussen de 5 en 40 studenten mee en bij de online activiteiten tussen de 4 en 15 studenten. Er is een vaste kern met daaromheen studenten die incidenteel aanhaken. Het aantal VHL'ers is beperkt. Maarten zou het leuk vinden als er meer studiegenoten aansluiten. 'Juist het internationale karakter vind ik erg interessant. Zo ben ik ook voor mijn stage en minor aan het kijken naar een internationale ervaring. Naast dat ik het contact met internationale studenten interessant vind, zie ik ook kans om mijn Engels te verbeteren. Kortom: samen zijn, gezelligheid en educatie in één!

Wil je meedoen? Er is geen lidmaatschap, studenten kunnen gewoon deelnemen wanneer ze willen. Aanmelden/op de hoogte blijven kan via een Whatsappje naar 0639709203 (Iris Springvloet), mail naar iris@arnhemstudentpoint.nl of berichtje via Facebook of Instagram. Meer informatie zie www.arnhemstudentpoint.nl

TEKST LEONIE HEUTINCK, FOTO ASP

Vraag naar schaapherders voor natuur en groen

Steeds vaker zet het groene en blauwe werkveld een schaapskudde in voor groenonderhoud of natuurbeheer. Een duurzame keuze. Maar hoe vind je een gekwalificeerde herder of kundig schapenbegrazingsbedrijf? De opleiding Schaapherder van Helicon MBO Velp levert breed opgeleide professionals af.

Riaan Strijdom volgde de opleiding Schaapherder en beheert nu met Kempische heideschappen diverse natuurterreinen in Noord-Brabant.

Helicon is de enige school met een door de rijksoverheid erkende opleiding voor het schaapherdersvak. Sinds de start van de opleiding vijf jaar geleden is al een mooie nieuwe generatie herders afgeleverd. Verschillende brancheorganisaties zijn tevreden over de aanwas. Bij hun vraag naar een gespecialiseerde opleiding kwamen ze uit bij Helicon MBO Velp. Daar vonden ze de aansluiting en kennis: de onderwijsinstelling heeft alle vakdisciplines in huis en veel ervaring met het ontwikkelen van brancheopleidingen. 'We hebben samen een brede werkveldcommissie opgezet – ervaren schaapherders, schapenhouders, terreinbeheerders, gespecialiseerde dierenartsen en ecologen – om invulling te geven aan de opleiding', vertelt opleidingscoördinator Geert Willink. 'Al deze partijen zijn ook intensief betrokken bij de uitvoering van het onderwijs. Onze BBL-opleiding sluit dus naadloos aan bij de praktijk. De studenten gaan per week een dag naar school voor de theorie en doen twee à vier dagen praktijkervaring op bij een ervaren schaapherder. We volgen dus het aloude principe van leerling-gezel-meester: je leert het vak van een ervaren

leermeester. Dat maakt de opleiding voor het toch al geweldige beroep nog meer bijzonder.'

Gedegen opleiding

Schaapherder word je niet op een namiddag. Er komt veel bij kijken: diervverzorging, diergezondheid, voeding, fokkerij, wet- en regelgeving. De studenten doen ook ruime kennis op over natuur en landschap, flora en fauna, en beheermethoden. Daarnaast is een bepaalde mate van ondernemerschap vereist en moeten ze goed kunnen communiceren, plannen en organiseren, met vrijwilligers omgaan en evenementen zoals lammetjesdagen en schaapscheerdersfeesten organiseren.

Willink is enthousiast over de trend dat steeds meer terreinbeherende organisaties bewust een schaapskudde inhuren voor het groen- en natuurbeheer. Schaapskudden bevorderen de biodiversiteit – schapen verspreiden onder andere via hun vacht en uitwerpselen zaden en zorgen door hun manier van begrazen voor meer structuurvariatie –, ze zijn een veel natuurlijkere vorm van beheer dan

Verplaatsing van een schaapskudde in Heel (L).

een klepelmaaier en zijn duurzamer: schapen verbruiken geen brandstof en stoten veel minder CO₂ uit. Op natuurterreinen, met name heidevelden, zorgen ze ook voor de instandhouding van de cultuurhistorie. En steeds vaker trekt er weer een gescheperde kudde door stad of dorp. 'Bewoners en recreanten waarderen dat. Het geldt ook voor stadbegrazing, waarbij een kudde zonder herder in vakken met flexibele afrastering worden gezet. Conclusie: een schaapskudde is een heel mooie optie voor het beheer van heidevelden, wegbermen, geluidswallen, rivierdijken en stedelijk openbaar groen.'

Uitdagend beroep

De opleiding levert voor al dit type werk professionals af. Jaarlijks kunnen maximaal twintig studenten aan de opleiding beginnen. 'Wellicht is het wel de meest heterogene groep studenten van Nederland. Er zijn enkele jongeren bij van 17, 18 jaar maar ook een ruim aantal carrière-switches. Qua opleidingsachtergrond lopen ze uiteen van vmbo-doorstromers tot gepromoveerde academici. Een flink deel van de gediplomeerden heeft op het moment van afstuderen of direct daaropvolgend al een baan. Ze hebben geleerd hoe ze de doelstelling van de terreinbeheerder met een kudde kunnen bewerkstelligen. Ze hebben inzicht in de terreinen, de flora en fauna en de cultuurhistorie. Bovendien zijn schaapherders steeds vaker actief op social media om te vertellen over hun werkzaamheden in natuur en stad. Een uitdagend beroep.'

MOURIK werkt aan de mobiliteit van het dierenrijk

+ Full service dienstverlener

Groter leefgebied goed voor biodiversiteit

Mourik werkt nauw samen met Gemeente De Bilt aan de nieuwe **faunatunnel Griftenstein**, deze vormt samen met de **faunatunnel 'De Biltse Rading'** van de gemeente Utrecht de laatste schakel in de ecologische verbindingszone Noorderpark-Kromme Rijng gebied. Dieren zijn zometeen in staat zich beter te verspreiden via de tunnels om nieuwe leefgebieden te vinden. Mourik heeft duurzaamheid als strategisch speerpunt en draagt met kennis en kunde bij aan deze ecologische verbindingszone.

